

Érték, Tiszakécske, Móricz Zsigmond*

Manapság elég sok szó esik az értékekről, ami azért is jó, mert újra felismeri az ország, hogy népünk is képes kiemelkedő alkotásokra, észrevesszük, hogy a mi természeti adottságaink, használati tárgyaink is figyelemre méltók. Ezek egy része, a legkiválóbbak európai, de világvizonylatban is elismertek, ma még talán megbecsültebbek is, mint itthon. A helyi–nemzeti értékek, hungarikumok megismertetésével, tudatosításával 40-50 évnyi hiányt pótlunk, korrekciót végzünk, de egyúttal a megmaradást és a jövőt alapozzuk meg. Más, mondhatni mellékes haszna is van az érték fogalom gyakori emlegetésének. Valós jelentésbeli használata a mindennapi beszédben, média által, hivatalos fórumokon elhangozva, leírva, képekben megjelenítve legalább felhívja arra a figyelmet, hogy vannak fontos és kevésbé fontos dolgok, ügyek, jelenségek. Nem kell illúziókat kergetni, ez csak hosszabb idő alatt fog bekövetkezni, és nem is mindenkinél fog teljesülni. És persze veszélye is van az érték fogalom gyakori emlegetésének. Ahogy megtörtént más fogalmakkal is, mint például a „sztár” szó média általi folyamatos emlegetésével. Az érték viszont – mivel minden szinten megtalálható és értelmezhető, van helyi jelentősége, és ennek megfelelően egyazon szinten működő kontrollja is – elkerülheti ezt a devalválódást.

A helyi értékek feltárása során minden településen felfedezhető tárgyi és szellemi örökség, s olyan sze-

mélyek, közösségek is, akik, amelyek akár a múltban gyökeredző vagy teljesen új, de figyelemre méltó alkotásokat hoznak létre. Ennek a megújító, kreatív alkotó munkának a felismerése, megismertetése, valamilyen szintű támogatása jelenleg a megfelelő szakmai szervezetek által tapasztalható. Mindez fontos, sőt elengedhetetlen az alkotó és az alkotás, vagy egyszerűbben mondva a munkás, termelő, munka és termék megbecsüléséhez, de nem elegendő. Ahhoz, hogy az értéknek tekintett tárgy, szellemi termék és annak létrehozója, ápolója, gondozója, fejlesztője elismerést kapjon, ahhoz a közvetlen és a tágabb léttér biztató figyelme is fontos. Ha ez nem történik meg, akkor hiába iparkodik a gazda, az iparos vagy a művész. *„Ha a madár látja, hogy hasztalan esik fütyürészése, élelméről gondoskodik és elhallgat”* mint írta egykoron Katona József, vagy rosszabb esetben rásütik a különöcség jelzőjét, s így válik – ugyan ki nem mondva – saját közössége által kiközösítetté.

Egykori szakfelügyelőként több tucatnyi település életét ismertem meg. Több falu vagy város hasonló statisztikai mutatókkal rendelkezett, s a feltárt adottságok alapján hasonló működést is kellett volna tapasztalnunk. Mégis óriási különbségek voltak érzékelhetők az embereknek a településhez és egymáshoz való viszonyában. Látszódom az már az utak, útmenti árkok, középületek tisztaságán is: míg az egyik helyen óvták és gon-

dozták a közöst, máshol nem törődtek annak állapotával. Ahol a közérdek megjelent a külsőségekben és az ide tartozó mindennapok cselekedeteiben, ott az emberek figyelmesebbek, megértőbbek és összetartóbbak voltak. Amikor látogatóként, a dolgok miértjét megérteni akaró „szakértőként” próbáltam kutatni ennek eredetét, megkaparva a felszínt, keresve az okokat, a megkérdozettek – ha nem is mindig tudatosan – mindig a múltbeli okokat nevezték meg indítékul.

S ma, amikor a települések zöme elöregedéssel, népességfogyással, az ott lakók passzivitásával és a pozitív jövőkép hiányával küszködik, érdemes megvizsgálni, mitől lett életképtessé egy falu vagy város. *A tanulság okáért is, de azért is, mert a helyzetet a mi dolgunk, hogy kisebb vagy akár nagyobb munkával javítani tudjunk.*

Egy település példáján – mivel több mint harminc éve élek ott, s ezt ismerem talán legjobban – ennek bemutatására teszek kísérletet.

Tiszakécskéről van szó. Móricz Zsigmond 1935-ben jött Ókéske községbe, itt szerzett tapasztalatait írta meg a *Boldog falu* című riportban, amely a Pesti Naplóban jelent meg. Móriczra hatalmas benyomást tett az ókéskei látogatás. Az egyik háznál a helyi vendéglátók elmesélték neki azt a történetet – 1935-ről beszélünk –, amikor a holland távlovagló turisták megérkeztek a vendéglátó ókéskei házba. A gazda megkérdezte, hogy a fürdőszobát, a fürdővizet mikorra készítse elő, a holland vendég pedig azt

* Az írás szerkesztett és kibővített változata a Nemzeti Művelődési Intézet 2014. március 18-án, francia szakemberek részvételével rendezett *Közművelődés határok nélkül* c. műhelykonferencián elhangzott előadásnak.

Az ókésckei Gazdakör épülete, jelenleg a református egyházközség közösségi színtere

sem tudta, hogy mit mondjon, mert a kétnapos távlovaglás után igen jól esett a meleg vízben megfürödni.

Móricz írja:

„Különös község. Itt mindenféle szövetség van, ami csak elképzelhető: van szőlősgazdák szövetsége, mely nagyszerű szeszfordét tart fenn; van melynek évi forgalma 35 ezer pengő; van kúttársaság, ez végezte el az egész vízvezeték kérdést. 450 kútjuk van. Azok, akiknek csak két holdjuk van, vagy ennél is kevesebb földjük, fél áron kapják a bevezetést. Ennek a szövetségnek az évi fenntartási költsége 4 pengő. Van tejüzem, maguk a kisgazdák csinálják, saját vajukat árulják helybeli eladásra. Van gazdasági egyesület, vadásztársaság, tagjai csak kis gazdák. Van dalegyesület, mely számtalan díjat nyert. Van olvasókör 1867 óta. Van leányegyesület és cserkészcsapat. És vannak olyanok, amelyeket bizonyára nem is vettem észre.”

Most is áll ennek a 3500 lelkes paraszt-polgár település gazdakörének az épülete. Külséjében is megkapó látvány, még mindig látható rajta az építői igényesség és a gazda/gazdaköri méltóság. Van benne egy nagyobb táncterem, egy kisebb előadóterem, egy beszélgető-kártyázó helyiség. Volt könyvtárszobája és külön italmérese, amelynek működése segítette a ház működtetését. Volt az udvaron egy kuglipálya, ezt az ókésckei gazdák maguknak csinálták és maguk építették. Nem régen újították fel, s a csúcsos torony alatt olvasható volt a nagybetűs gazdakör felirat.

Eddig az épületről volt csak szó, de mit hozott az ott folyó közösségi élet a falunak?

Móricztól van az idézet:

„Nézem az embereket: nyugodtak, önérzetesek és szerények. Házigazdám, kinél meghaltam, egy herceg úri nyugalomával és előzékenységgel viseli a magányt. Felesége bekötött fejjel oly halk és kellemes finomsággal viseli magát, mint egy elvarázsolt királynő.”

Egy polgári miliő, polgári lét volt 1935-ben egy alföldi faluban, s vélhetően nem egyedül az akkori Ókésckén.

Az első idézetben szó volt a kúttársaságról. Az itt élők saját maguk hozták létre, hogy a vezetékes vízzel

ellássák a háztartásukat. Elvezették a vizet a falutól 3-4 km-re lévő tiszai szabad strandra is, hogy a fürdőzők le tudjanak mosakodni és szomjukat olthassák. Ez a gondoskodás is egy paraszt-polgár településnek a jellemzője.

A másik hozadéka talán ennek a tevékenységnek az, amit a riportban megidézett Gesztelyi Nagy László, a Kecskeméti Gazdasági Kamara igazgatója mond:

„Ebben a faluban minden kisgazda valósággal egyetemi tanára a szőlő- és gyümölcsstermesztésnek és a borkezelésnek. Ezek évtizedek óta minden gazdasági kongresszuson, s kiállításon részt vesznek. Már a békében, Temesvárott és Kolozsvárott éppen úgy megjelentek, mint Kecskeméten, Szegeden, Debrecenben. Állandóan tanulnak, vállalkoznak, és csaknem mindannyian képesek, hogy cikket írtanak a szakdolgozokról.”

Ismétlem: 1935-ről és Magyarországon egyik falujáról van szó.

De nem csak ez az egy közösségi épület volt. Az újkésckei részen a falu elitje az úri kaszinóba járt. 1949 után ebből az épületből lett a művelődési ház. Amikor 1963-ban fölépült az új művelődési ház, akkor óvodává alakították át.

Az újkésckei gazdák is külön épületben jöttek össze, amelyet természetesen maguknak építettek. Ebben is volt egy színházterem, egy kuglipálya

Az egykori újkésckei Polgári Kör épülete, jelenleg óvoda

Az újkécskei Gazdakör épülete, jelenleg az általános iskola tornaterme

és egy kisebb olvasóterem a mindennapos összejövételre.

Újkécskén sok iparos volt, a gazdakörtől kb. 500 méterre, szintén a központhoz közel volt az ipartestületi székház. Az akkori iparosok meghatározó tevékenységet folytattak a kulturális életben. Újkécskén szimfonikus zenekar működött több énekkar mellett. Színházi előadásokat tartottak itt és az úri kaszinó épületében is. Amikor a minisztériumi engedéllyel rendelkező vándor színi társulatok zenés darabot mutattak be, akkor a helyi szimfonikus zenekar segítette a produkciót az előadásban. Verebélyi Pista bácsi volt az egyik kiművelt hegedűs. Fodrász volt a szakmája. Neves hegedűs volt Batka Laci bácsi, ő később jogász diplomát szerzett. A 80-as évek elejéig még, mint zeneiskolai munkaközösségi tanár, a művelődési ház öltözőjében oktatott heti egy alkalommal, sok fiatalot megtanított a hangszeren játszani.

Az ipartestületi székházban a mestereknek külön termük volt, az inasok oda nem mehettek be, csak azután, hogy letették a mestervizsgát. Volt külön helyiségük nekik is, csak a helyi hierarchia szerint akkor szórakozhattak a mesterekkel – egyébként kipenderítették volna őket –, hogyha már megszerezték a jogosultságukat.

Tiszakécske külterületén az óbogi gazdakörnek is külön épülete volt, 1936-ban építették. A megyei krónika

szerint ez volt az első szocialista kultúrház. A 80-as években a művelődési központhoz tartozott, mint telephely. Egy kolleganóm „rendet akart”, előadásokat szervezett a helyieknek, amit ők ugyan nem akartak, de a népművelő már ilyen jó szándékú. Gazdaként próbált viselkedni, s gyorsan helyre tették óbogi gazdákat. „Nem úgy van az! Mert ez a mi vályogunkból épült, azt az én apám fuvarozta.” Mert tényleg úgy épült, semmiféle állami támogatással – maguknak. Ennek is az elején volt az italmérés, mögötte a színházteremmel rendelkező nagyterem. És volt egy olvasóterem, plusz egy kis kártyázó helyiség, és az udvarán kuglipálya, hogy a közösség tudjon szórakozni. Az óbogi gazdák adták össze a vályogot, ki tehetsége, teherbíró képessége szerint. A gazdák fuvarozták oda, a nyárfa tetőszerkezetet ők adták, ők ajánlották föl, és ők működtették.

Eddig főképp az épületekről írtam, a bennük folyó tevékenységről csak említettem néhány példát. A szükséges keretek nem kerülhetők meg – de mégsem ezek a legfontosabbak.

Móricz írja a már említett riportban:

„... olyan harmónia és egyetértés van a község polgárai között, amire nem találtam még példát. Legnagyobb az érdeklődés és odaadás a közösségi kérdések iránt. Száz gazda jön össze vacsorára, hogy tanuljanak, halljanak, részt vegyenek a megbeszéléseken. Ezt a legnagyobb alföldi városokban sem lehet elérni. Mi az oka, hogy ez a nép ennyire elüt a megszo-kottól, és a közömbös magatartástól?”

Tiszakécske jelenleg Bács-Kiskun megye legjobban fejlődő kisvárosa. 12 000 lakosa nyáron szinte megduplázódik az ide érkező turistáktól. Számptalan kulturális, sport és hobbi egyesület működik ma is. Tevékenységükkel a hétköznapokra és hétfőgére is kihatnak – tagságukon túl majd az egész városra. A közös ünnepeket e közösségek szervezik, vagy segítenek a művelődési központ dolgozóinak, akik ügyesen koordinálják a programokat és a hozzájuk tartozó feladatokat. A helyi termelők, mesterek és művészek bemutatkozási lehetőségei rendszeresek, a városi mecenatúrájának köszönhetően ismerik már őket távolabbi vidékeken is. Útjai, közterei virágosak, a lakosság által is gondozottak. Fejlesztéseit saját maga erejéből és állami támogatásból való-sította meg. Egyike azon kevés településnek, amelyeket az elmúlt évekbeli adósságkonszolidáció nem érintett. A város hitelt nem vett fel.

Aki itt él, itt is akar megöregedni. Akit a sors máshova vetett, szívesen jön haza.

POLYÁK ALBERT (1954, Lakitelek) a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója. Népművelő, könyvtáros (ELTE, BTK), közösségfejlesztő, közművelődési szakértő, felnőttképzési szakértő. 1997–98-ban az Egyesült Királyságban (KNOW HOW FUND, GFA Consulting) képzést szerez a területfejlesztés gyakorlati ismereteiből – területfejlesztési stratégiák, regionális marketing, emberi erőforrások fejlesztése, vállalkozásfejlesztés és versenyképesség, tárgyi infrastruktúra és környezet, területfejlesztési kezdeményezések megvalósulása. Településfejlesztő (Tessedik Sámuel Főiskola Szarvasi Mezőgazdasági és Környezetgazdálkodási Kar, 2001). Tagja a Duna–Tisza Közi Népművészeti Egyesületnek, a Közösségfejlesztők Egyesületének, a Felnőttképzési Szakértők Országos Egyesületének, alapító tagja az Egészségporta Egyesületnek. Szakmai elismerései: Kiváló Népművelő, Wlassics Gyula-díj, Bessenyei György-díj, Ezüstgyűrű díj – MIOSZ.